

زیدەبوونا کەیسین خۆکوشتنی دناڤ ئیزیدیان دا پستی جینوسایدی

پیدی ب ستراتیژیە کا بلەزە داگو ئەفی چەندی براوەستینیت

ئەم گەلەك دلگرانین سەبارەت ب زیدەبوونا ریژا خۆ كوشتنا ئیزیدیان دەهریما كوردستانا عیراڤی دا. د 10 روژین بوریدا، نیزیکی 5 ژن و زەلامین ئیزیدی گیانی خۆ ب دوماهیك ئینان، د سەرجهمی 11 كەسان دا كو 7 كەس ژوان ژیی وان دناڤبەرا 16 حەتا 30 سالیی بو .

جینوسایدیا ئیزیدیان بریكا تیروستین داعش ل سالا 2014 دا هزاران كەس گیانی خو ژ دەست دان و هەروەسا بوو ئەگەری برینداربوونا دەروونی (صد مه) كو كارتیكرنهكا دومدیژ دانا سەر خەلكی.ژیان دناڤ كەمپین ئاواراندا و بارودوخی سیاسی بیی كو گرنگی بدەنه ژیانەكا باشتر و هەروەسا ئاریشین ئابوریی و كومه‌لایه‌تی، هەروەسا نەخوشیا كۆرۆنا (كوفید19) و سنوور داركرنا ژيانا خەلكی باری دەرونی دژوارتر ئی كر ژبەر وی چەندی هەندەك خەلكی ، ب شیوه‌گی تراژیدی گەنجا ژيانا خو بدوماهیك ئینا.

ئەم دزانین هەر ریدانەكا خۆكوشتنی گریدایی نینه ب برینداربوونا دەروونی (صد مه) یان جینوسایدی و فشارین دەروونی و كومه‌لایه‌تی دناڤ كەمپاندا یا خویایه كو بارودوخی و ئاریشین كەسی ژی دقان پیداناندا رۆلی خوی هەی. هەروەسا ب خەمباریفه لاوازی رۆلی میدیایی بویه ئەگەری هندی كو خوكوشتن هەستیارتر ئی بهیت و ببیتە ئەگەری زیدەبوونا مەترسیا و زارفەكرنا خو كوشتنی . هەروەسا ب شەرم سەحكرنا وان كەسان یین داخازا هاریكاریی دكەن كو بی ئومیدن، رەفتاریی خو كوشتنی ل دەف هەنە، نەخوشیا دەروونی هەنە یان ژی ب گشتی ئاریشین عە قلی هەنە، پیدی دیفچونەكا زیدەترن ل نیزیك فە. دقیت زی د دەستپێکی دا پیفه‌رین پشلیگرتنی هەبن داگو فاكتەرین مەترسیی و پیکولین خۆكوشتنی براوەستینین پیقه ریڤ پشلیگرتنی د قیت ل دەستپێکی بن.

مەترسیا بی ئومیدی و ئەنجامداناخۆكوشتنی، ب تاییه‌تی دناڤ ئیزیدیان دا، شەرن ، دەرنیخستن ، رەقین، زیندانیکرن، هەروەسا رەفتاریی نا تە ندروست. مەترسین دیتەر پێك دەین ژ كارساتین مەترسیدار بو سەر ژيانا وان، خرابكرن و ژناڤرنا مال و ملكین وان، دكان ، كومه‌لگهه ، گروپین كومه‌لایه‌تی ، خیزان ، وه په‌یوه‌ندیین وان بشیوه‌یه‌کی گشتی. هەروەسا سەر فان ئاریشا ژی را ژیان د وه‌لاتین بیانی دا (جەئ ئاواره‌یی) ، كو بەردەوام و كو نوکه پتر ژ 6 سالانه دكەمپین ئاواران و په‌نابه‌ران دا دژین ، كو بویه ئەگەری بی ئومیدی، ژ دەست دانا كونترۆلكرنا ژيانا خو، هەروەسا دووره په‌ریزیی. وه هەروەسا ژ ئەگەر و فاكتەریین دیتەر یین مەترسیدار بو خو كوشتنی پێك دەیت ژ نەخوشیین دەروونی ، ئاریشین ئابووری ، ئیشان ، وه برینداربوونا دەروونی، ژ دەستدانا ئێك ژ ئەندامین خیزانی ، رەفاندن، توندوتیژیا سیكسی یان خیزانی یه.

هەر خو کوشتنهك کارهساته كه و خوگوشتن ديشیت بهیته راوهستاندن . ئەم هەم دزانین د هەر 40 چرکاندا لەهەر لایهکی جیهانییدا ،کەسەك پیکولا خوگوشتنی دکەت ، لیدیف ریکخراوا تەندروستی جیهانی دیهیتە دیارکرن کو پتر ژ 800 هزار کەس ل جیهانی ژنەگەری خو کوشتنی گیانی خو ژ دەست دایه. خوگوشتن ل هەمی وهلاتان و هەمی تەمەنان دا رویدەت. د ژیی 15 هەتا 29 سالیدا خوگوشتن ب پلا دویئ دەیتە هژمارتن ژنەگەری مرنی دسەرانسەری جیهانی دا. ئەف بابەتە دگەل ئیزیدیان بەری 5 سالان دوباره ببو ب تاییبەت ل دەف نافرەتین گەنج کارتیکرنا خو هەبوو. ئەف فاکتەرین مەترسیدار پتر ژ هەمی زەرەر ل وان دەت ئەوین کو بی دەستەهلات د جفاکی دا وه هەروەسا د جفاکا نیفدەولهتی دا. کو ب دروستی و بی گومان پیش چافە دگەل ئیزیدیان عیراقی دا.

ئەف راستیە و نەبوونا دەست وەردانە کا ب وەخت وەگریه کو خوگوشتن ببیتە کارهساتە کا مەترسیدار و جدی دناف کۆمەلگەها ئیزیدیان و کوردیدا.

ل فیریدا پیدی ب ئەنجامدانا پینگافەکا بلەز هەیه. ب خەمباریفە ،خوگوشتن دناف گەلەك وهلاتاندا کیم هاتیە پۆلین کرن وهك ئاریشەکا تەندروستی . ئاریشین سیاسی و ئولی و ئابووری و نەژادی دناف عیراقی دا بوینە ئەگەری هندی کو ئەف بارودخە پەیدا ابیت. وه نەهەستیاری بەرامبەر پیشکەفتنا فان بارودوخان بارودوخی نوکە خراپتر لی کریه.

ستراتیجییت سەرەکی ییت ریگری ژ خو کوشتنی ئەفانا بخوفە دگریت: (ا) ستراتیجییت پیشلیگرتنا گەردوونی داکو بگەهیتە هەمی کەسان. کو فان تشتا بخوفە دگریت، پیش نیخستنا سیستەمی چافدیری، فیرکرن ، بانگەشە کرن بو دەستەبەرکنا ساخلەمی دەرروونی و کیم کرنا دیتنا وی چەندی ب شەرم ، هەروەسا چارەسەرکنا ئاریشا وان یی دەرروونی ب زوویی، وه راگەهاندا میدیایی بەرپرسیارانه، (ب) ستراتیجیا پیشلیگرتنا دەست نیشانکری و پیش چاف وەرگرتنا وان گروپین کو توشی مەترسیانە وهك وان کەسین کوتوشی برینداربوونا دەرروونی بوین (صدمه) یان زی توندوتیژی، ئەوین کو کارتیکرن لسەر هەبوینە د شەر و کارهساتان دا، ئاواره بووینە یان زی جەئ خو هیلاینه، کە سین کو خوشتقیین خو دناف شەپیدا ژ دەست داین ، (ج) ریگری بو دەست نیشان کرنا وان کەسانین لاواز کو بەری نوکە مەترسی لسەر وان هە بووی و توشی نە ئومیدی ، خەمۆکی ، هزرین خو کوشتنی بوین . ژ بەر وی چەندی پیدقیه ئەف تشتین ناه ئاسایی بهینه دەست نیشان کرن و پیشەریین ریگری بهینه دانان.

بو ریگری ژ ئەنجامدانا کریارا خوگوشتنی ، هەبونا پیزانیینیت بەرفرەه ژ فاکتەرین مەترسیدار و نیشانین دیارکرنی ییت دەستپیکی بو خوگوشتنی پیدقیه ، دگەل وی چەندی دا، ئەفە رامانا فیرکنا ئەندامین کومەلگەهی یه بگشتی وهك ، (سیا سەت مەدار ، پۆلیس ، کەرتی تەندروستی ، چافدیریا خیزانی) و پسپۆران وهك (پزیشک و چارەسەرکارین دەرروونی) دکەرتی

تەندروستی دا کو دېشپن وان دەست نیشان بکەن و ھاریکاریەکا باش پېشکېشى وان بکەن ب شارەزاییا خو دبواری دا ل سەنتەرین راپوژکاری، بنگەھین تەندروستی و کلینیکاندا.

گەلەکا پیدفیه ستراتیجیەکا نافخوی بو ریگری ژ خو کوشتنی بریکا حکومەتین ھەولیر و بەغدا بەیتە دانان. کو ئەفە تەنھا ریگە بو کوم کرنا ژمارەکی زوور ژ لایەنن کارا کو نە تەنھا دېشپن پیکفە ھاریکار بن بەلکو دېشپن ھەفبەشانە فی چەندی براوہستین یان ژى خزمەتگوزاریین چافدیری دابمەزرینن. حکومەت ھەروەسا خودان شەرعیەتا خویە کو دفیت بەشدار بیت د گە شەپیدان و پېشفەبرنا سیستەمی کوم کرنا داتایان و بەلافکرنا وان کو بو چالاکیا یان ژى کریاری ئاگەھدار کرنی پیدفیه. ب تایبەت ئەو دەستووردانین دەربارەیی بەلگە و لیچویان و کو دى کاریگەر بن، ھەرچەند ئەگەر ژیدەر کیم ل بەر دەست بن ژى.

فاکتەرین کۆمەلایەتی، دەروونی، کلتوری، ھەروەسا فاکتەرین دیتەر ژى 0 کارل ئیک و دوو دکەن داگو ھاندانا تاکە کەسى دکەن بو ئەنجامدانا خو کوشتنی، بەلى ژبەر ھەبونا شەرمی ل سەر نەخوشتنی دەروونی و ھزرین خو کوشتنی گەلەک کەس داخزا ھاریکاری رەت دکەن ئە گەر خو نەخوشتنی دەروونی ھە بن ژى، بەلگە ل سەر وى چەندی ھەییە کو باراپتەر ژوان حالەتین خو کوشتنی دشین ریگری لی بەیتە کرن، حەتا کو دناف سیاسەتا تەندروستی دا رۆلەکی لاواز ھەییە. کارتیکرن پترە ل سەر کیم نەتەو، بتایبەت ئەگەر ژلای کومەلایەتی، روشنیری، ئابووری، بی باربن وەک ئیزدیان ل باکووری عیراقیدا.

بەیتنا مە پیدفیه بەلەر ریگری ژ خو کوشتنی بەیتە کرن و بیخەنە د نافر ئەجیندایین حکومەتا نافەند و ھەریمی و بەرپرسی تەندروستی.

ھەر ژیانەکا بریکا خو کوشتنی ژناف دچیت ئەو ژیانەکا ئیکجار زۆرە.

پروفیسۆر. د. د. جان الھان کیزلھان، راگری پەیمانگەھا چارەسەریا دەروونی و تراومايي، زانکویا دھۆک. دامەزرینەرا پەیمانگەھا فەکۆلینین ساخلەمیا ھەمە کلتوری، ل زانکویا بادن فوتمبیرگ، ئەلمانیا.

پروفیسۆر. د. مارتن ھاوتزینگر، ریقە بەری ھەفپشک د پەیمانگەھا چارەسەریا دەروونی و تراومايي دا، زانکویا دھۆک ھەفپشک دگەل زانکویا توبنگن ئەلمانیا، سەرۆکی بۆردا سەرپەرشت بو ھاریکاریا خەمۆکی یا ئەلمانیا و ھەروەسا دامەزراوا ریگریکرن ژ خو کوشتنی.

د. مە مو فرحان عثمان، ھاریکاری راگری ل پەیمانگەھا چارەسەریا دەروونی و تراومايي، زانکویا دھۆک.